

ЎОЖ 811.111

КОРПУСТЫҚ ЛИНГВИСТИКАНЫҢ ДАМУЫНДАҒЫ ПРОФЕССОР АСҚАР ЖҰБАНОВТЫҢ РӨЛІ

Миров М.О.,

Филология ғылымдарының кандидаты, доцент

mirov-agu@bk.ru

Турсынова М.А.,

Магистрант

malika.tursynova.00@mail.ru

Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті

Қазақстан, Ақтөбе

Аннотация. Бұл мақалада корпусстық лингвистиканың қазақ тіл білімінде қалыптасуына, дамуына айрықша еңбек сіңірген профессор Асқар Жұбановтың еңбектері жан -жақты талданады.

Abstract: This article provides a comprehensive analysis of the scientific works of Professor Askar Zhubanov, who made a significant contribution to the formation and development of corpus linguistics in Kazakh linguistics. His research on the creation of a national corpus, the development of language models, and computational linguistics is examined.

Аннотация. В данной статье всесторонне анализируются научные труды профессора Аскара Жубанова, внесшего значительный вклад в формирование и развитие корпусной лингвистики в казахском языкознании. Рассматриваются его исследования в области создания национального корпуса, разработки языковых моделей и компьютерной лингвистики.

Кілт сөздер: *корпустық лингвистика, ұлттық корпус, тілдік модель, компьютерлік лингвистика, мәтіндік корпус, қолданбалы тіл білімі, машиналық аударма, формалды модельдер, мәтін лингвистикасы.*

Корпустық лингвистика тіл арқылы қоршаған ортаны, адамзат қасиеттерін, қоғамдық құбылыстар мен жаратылысты танып білудің ғылыми-теориялық негіздерін қарастырумен қатар, қазіргі заман талабына сай математикалық, формальды – логикалық, статистикалық әдістерді пайдалана бастады.

Корпустық лингвистика тіл білімінің танымдық бағыттары мен аспектілерін әр түрлі қырынан ғылыми негіздейді және адамның таным процесіне қатысты білімін тереңдетіп, тәжірибесін молайтады.

Осындай қажеттіліктен туындаған салаға қатысты профессор Асқар Құдайбергенұлы Жұбановтың «Основные принципы формализации содержания казахского языка» атты док-торлық монографиясы қазіргі уақыттағы қолданбалы лингвистикадағы маңызы зор еңбек деп тануға болады.

Қазіргі уақытта тіл білімі мен корпустық лингвистиканың бір-бірімен байланысын көрсете отырып, компьютерлік лингвистика саласы арқылы ақпараттық – танымдық жүйесін қалыптастырып, осы мәселенің танымдық аспектілеріне байланысты ғылыми еңбектерді, концептуалды пікірлерді, көзқарастарды талдап, талқылай отырып, корпустық лингвистика арқылы зерттеу және де қол жеткізген материалдарды ана тіліміздің материалдары арқылы қолданысқа енгізіле бастады.

Сонымен бірге корпустық лингвистикаға қатысты ұғымдарды, терминдерді, метатіл түсініктерін меңгеру қажеттігі оларды нақты мысалдар мен деректер арқылы талдап көрсету, оны теориялық жағынан қарастыра отырып, ой, сана, тіл тұтастығы арқылы тілдік қатынасты жете меңгеру, таным процесін жан-жақты іске асыруға болатындығын көреміз. Себебі, корпустық лингвистика-компьютерлік лингвистиканың бір саласы [1].

Корпустық лингвистика тілді ақпараттандыру және түрлі техникалар мен технологияларды пайдалану барысында зерттеуді қажет ететін маңызды ғылым саласы. Лингвистикалық корпустардың құрастырылуы мен оны пайдаланудағы жалпы ұстанымдары-корпустық лингвистикасаласының зерттеу аймағын қамтиды. Жалпы лингвистикалық немесе тілдік корпус дегеніміз - нақтыланған тілдік мәселелерді компьютермен шешуге арналған тілдік ақпараттар ауқымы.

А.Жұбанов компьютерлік лингвистика қазақ тіл білімінде қалыптаса қоймаған XX ғасырдың 60-70 жылдардың өзінде үлкен көрегендікпен аталған саланың болашақтың саласы екенін дәл болжаған. Қазақ тілінің ұлттық корпусын құрудың, онда түрлі белгіленімдерге негізделген алгоритмдік жүйені енгізудің маңыздылығын да атап көрсеткен. Ғалым сөз мағынасын бағдарламалаудың алғашқы сатысы саналатын лексика-семантикалық белгіленімге қатысты: «Лексика-семантикалық белгіленім – өте күрделі мәселе. Ол тіпті әлем тілдерінде де әлі күнге дейін шешімін таппаған», деп пікір білдірген.

Қазақ тіл білімінің қолданбалы саласын дамытуға, дәлірек айтқанда, қазақ цифрлық тіл білімін, қазақ инженерлік лингвистикасын, корпустық лингвистиканы қалыптастыруда, айтарлықтай қомақты үлес қосқан ғалым, есімі бүкіл түркі жұртына аты әйгілі маман, филология ғылымдарының докторы, профессор Асқар Құдайбергенұлы Жұбанов еңбектерінің маңызы зор деп білеміз. Асқар Жұбанов- есімі елге танылған біртуар тұлға, профессор

Қўдайберген Жўбановтың бел баласы, сўт кенжесі. Асқар Жўбановтың математик маман болып, еңбек жолын жаңа ғана бастаған кезеңіне ойша зер салар болсақ, сол тұста ғылым салаларындағы ізденістердің алға басуы әртүрлі ғылым салаларының да тоғысып, заман талабына қарай жаңа бағыттағы зерттеулерді талап ете бастағанын байқатқан еді. Бұл жылдары ел басына төнген талай қиындықтардың бұлты сейіліп, өнер-мәдениет, ғылым мен техниканың дамуы жаңаша сипат алып, елдің де еркін тыныстай бастаған кезі еді. Осы кезде тілге де математика жағынан келіп, тілдік бірліктердің сандық өлшемін есептеп, оны алгоритмдік негізде жүйелеуге, мәтінді электронды есептеуіш машина арқылы қарастырып, аударма жасау ісін де компьютерлік техника көмегімен жүзеге асыруға бағытталған жаңа ғылыми сала ретінде «қолданбалы тіл білімі» ғылымының аясында «математикалық лингвистика» бой көтере бастаған болатын [2.108]. Осы тұста жас математик Асқардың бір-бірінен алыс жатқан екінші бір сала - лингвистикаға келуін бір жағы күтпеген жағдай десек, екіншіден тағдырдың жазуы деуге болады. Себебі әкесі профессор Қўдайберген Жўбанов өзінің қысқа өмірінде тілдің сан-салалы бағытына қалам тербеген болса, ғылым дамуына байланысты дүниеге келген қазіргі тіл білімінің жаңа салаларының алғашқы ұшқындары да ғалым Қўдайберген Жўбановтың еңбектерінен бастау алып жатқанын бүгінгі жас ғалымдар өз зерттеулерінде көрсетіп келеді. Осындай жаңаша зерттеу әдістерінің бірі, тілдік бірліктерді санмен байланыстыра зерттеудің алғашқы үлгісі Қўдайберген Жўбанов еңбектерінен де табылған болатын [2.109]. Кезінде Қ.Б.Бектаев, С.Мырзабеков сияқты т.б. алғашқы тілші-статист ғалымдар өздерінің еңбектерінде Қолданбалы тіл білімінің «Статистикалық лингвистика» деп аталып жүрген жаңа саласының бастауында профессор Қўдайберген Жўбановтың тұрғанын арнайы атап көрсеткен болатын.

Алғашқы уақытта тілді тек тілдік тұрғыдан зерттеу керек деген көзқарастағылар тілді математикалық есептеулермен байланыстыра қарастырудың қажеттілігін дұрыс сезіне алмай жатқан кезінде, яғни, бүгінгі таңда керекті ақпараттарды алу, не өз ақпаратымызды екінші бір жерге жіберу сияқты толып жатқан барлық іс-әрекетімізді автоматты түрде үйде отырып-ақ жүзеге асыратынымызды ойласақ, бүгінде цифрлық технология деген жаңа атаумен бүкіл адамзаттың қажеттілігіне айналып отырған осы салаға қарай алғашқылар қатарында Асқар Жўбановтың да бұрылуын ғылыми көрегендік, батыл қадам, ғылымдағы сирек құбылыс деп те бағалауға болады. Себебі жаңа салаға сол саланың мамандары да батыл бара бермейтінін ескерсек, тіл саласына математик маманның келуі, сонымен бірге өз жұмысында бір елге жүк болатындай пайдалы іс жасау, екінші бірі қолынан келе бермейтін шаруа деп есептейміз. Сонымен бірге әкесі Қўдайберген Жўбановтың өзінің өлшеусіз ғылыми мәнді еңбектерімен қазақ тіл білімін биікке көтергенін, одан кейін

туған ағасы ғалым Есет Жұбановтың да қазақ фольклорының тілін зерттеуді алғашқы болып қолға алып, өзінің өзгеге ұқсамайтын терең білімімен ғылымға өшпестей үлес қосып кеткенін ескерсек, қазақ тіл білімінде алғашқы болып жаңа бір саланың іргесін қалап, оның ғылыми нәтижелерін ел игілігіне ұсынып, соңына ерген ізбасар ғалым шәкірттеріне жол көрсете білуі Асқар Жұбановтың да ғылымдағы өзіндік дара жолын көрсетеді.

Жұбанов Асқар Құдайбергенұлы 1937 жылғы күз айының 13 қарашасында Алматы қаласында дүниеге келді [3.382]. Әкесі Құдайберген Жұбанов солақай саясаттың құрығына іліккен кезде, дүние есігін ашқанына үш ай болған Асқар Жұбанов туған қаласы Алматыдан жер аударылғандай, әке-шешесінің туған жері Ақтөбедегі Мұғалжар өлкесінен бір-ақ шығады. Құдайберген Жұбановтың жөргектегі нәрестесі Асқардың жарық дүниеге келгеніне небәрі үш-ақ күн болғанда «жапон шпионы» деген жалған жаламен қамауға алынған сәтінен бастап, інілерінің тағдырына алаңдап, ағалық көмек көрсетіп, ақыл-кеңес беріп келген Ахмет Жұбанов болатын. Ол 1949 жылы бала Асқарды Алматыға алдырып, №18 қазақ орта мектеп-интернатының төртінші сыныбына оқуға береді. Бір жыл өте үлкен ағасы Ақырап 1950 жылы Алматыдағы көркем-сурет училищесін бітіріп, жолдама бойынша Петропавл қаласына жұмысқа тұрып, анасы мен бауырларын көшіріп алған кезде, отбасының сүт кенжесі Асқар да осы басқа жерде оқуын жалғастырады. Шыр етіп жарық дүниенің есігін ашқаннан тағдырдың тепкісін көрген кенже бала Асқар өзінің екі аға, үш апасы, «халық жауының әйелі» атанған Раушан ансымен бірге сол кезеңдегі қызыл саясаттың кесірінен әке есімі «ақталғанша» талай жерде қиындықты көріп өседі.

Бала кезінен техника, математика бағытындағы салаларға ерекше қызығушылық танытып өскен Асқар Құдайбергенұлы орта мектепті бітірген соң 1955 жылы Алматы қаласындағы Тау-кен (политехникалық) институтына ең жоғары балл жинап, оқуға түсіп тұрған сәтінде, сол қатал заманның «Халық жауының баласы!» деген айыптауы тағы да алдын орап, білім қуған талапты жастың арманының тауы шағылған еді. Қай заманда да үлкен жүректі, адал азаматтар болды десек, алаштың атақты перзенттерінің бірі, сол кезде ҚазПИ-дің ректоры, Кеңестер Одағының Батыры Мәлік Ғабдуллиннің: «Сенің әкең – ұлы кісі» деп, сол сәтте жас жігіттің жарым көңіліне жарық нұр сепкендей болып, бауырына басып, 1955 жылы Абай атындағы ҚазПИ-дің физика-математика факультетіне оқуға түсуіне қол ұшын бергенін Асқар Жұбанов әр кез айтып отыратын [4.6].

Әке жолын қуып, әке рухына табына жүріп, тіл саласына келген математика маманы Жұбанов Асқар Құдайбергенұлы 1967-1970 жылдары Қазақ ССР Ғылым академиясы Тіл білімі институтының күндізгі бөлімінің аспиранты болып, Минск қаласындағы Шет тілдер институты жанында

ғылыми тәжірибеден өтіп, Мәскеу-Ленинградтың осы саладағы ғалымдарымен байланыс жасап тұрады. Тіл білімі институтындағы тілді зерттеуде математика мүмкіндігін пайдалануды іске асыратын жаңа бағыттағы «Статистика-лингвистикалық зерттеу және автоматтандыру» тобының кіші, кейіннен аға ғылыми қызметкері бола жүріп, тілдің сөз байлығын жаңа қырынан зерделеу жолында лингвистикалық сөздіктерді сандық және сапалық белгілеріне қарай математикалық статистика тәсілімен зерттеуді қолға алған алғашқы белгілі математик - ғалым Қалдыбай Бектаевпен бірлесе еңбек етеді. Асқар Құдайбергенұлы 1973 жылы физика-математика ғылымдарының кандидаты, филология ғылымдарының докторы Қ.Б.Бектаевтың және академик І.Кеңесбаевтың ғылыми кеңесшілігімен «ЭЕМ көмегімен қазақ мәтінін статистикалық зерттеу» атты тақырыпта кандидаттық диссертациясын қорғап, қазақ тілін математикалық әдіспен, яғни статистика мен ықтималдылықтар теориясы әдістерімен зерттеу жұмыстарын жүргізді [3.382]. Қазақша мәтіндерді электронды есептеу машинасының көмегімен зерттеп, тұңғыш рет сөзформа, негіз сөз, әріп, әріп тіркесі, т.б. тілдік бірліктердің автоматтанған жиілік сөздіктерін құрастырудың алгоритмі мен бағдарламасын жасап шығарады. Осындай зерттеулер нәтижесінде заманымыздың заңғар жазушысы Мұхтар Әуезов «Абай жолы» эпопеясында 465691 сөзқолданысты пайдаланғанын, онда сөз саны – 16983, ал сөзформасы – 61424 екенін ғылыми түрде анықтайды[5.68]. Ал 2002 жылы А. Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институтының «Қолданбалы лингвистика» бөлімінің меңгерушісі қызметін атқара жүріп, сол мекеменің ғылыми кеңесінде «Қазақ мәтіні мазмұнын формалдаудың негізгі ұстанымдары» атты тақырыпта докторлық диссертация қорғап, филология ғылымдарының докторы ғылыми атағын алады. Ол қазақ тіл білімінің корпустық лингвистика деп аталған жаңа бағыттағы саласының бірден-бір білікті маманы ретінде өзіне ізбасар ғалым-шәкірттер дайындаумен шұғылданып, 1991 жылдан бастап А. Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институтының «Қолданбалы лингвистика» бөлімінің меңгерушісі, кейіннен жаңаша аталымдағы «Компьютерлік лингвистика» ғылыми тобының бас ғылыми қызметкері міндеттерін атқарды.

Асқар Жұбанов өз кезінде «М.О. Әуезовтің толық шығармалар жинағы мәтінін ЭЕМ-ге енгізуге дайындау және сөзнұсқағыш-сөздіктерді құрастыру», «М. Әуезовтің 20 томдық шығармалары бойынша автоматтанған картотекалық қор жасау», «М. Әуезовтің шығармалары бойынша сөзформалар мен сөздердің жиілік сөздіктерін ЭЕМ арқылы құрастыру» атты ғылыми тақырыптарға жетекшілік еткен еді. «Профессор» ғылыми атағын алған ғалым Асқар Жұбанов корпустық лингвистиканың еліміздегі алғашқы ірі маманы ретінде әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің филолог магистранттары мен студенттеріне математикалық және компьютерлік лингвистика пәндері бойынша дәріс беріп, осы салаға арналған жоғары оқу

орындарына арналған оқулықтарын дайындап шығарады [6]. Корпустық лингвистика маманы ғалым Асқар Жұбановтың жетекшілігімен осы саланың 5 кандидаттық және бірнеше магистрлік диссертациясы қорғалды.

Корпустық лингвистиканың білгір маманы ретінде Асқар Жұбанов «Квантитативная структура казахского текста»(1987), «Куманша-қазақша жиілік сөздік» (құрастыруш. бірі. -1978), «М.О.Әуезовтің 20 томдық шығармалар текстерінің жиілік сөздіктері» (құрастыруш. бірі. -1995), «Основные формализации содержания казахского текста»(2002), «Қолданбалы лингвистика: қазақ тілінің статистикасы»(2004), «Қолданбалы лингвистика: формалды модельдер»(2006), «Қолданбалы тіл білімінің мәселелері»(2008), «Корпустық лингвистика»(2017), т.б. еңбектер жазып қалдырды [3.385]. Ғалым Асқар Жұбанов математика маманы ретінде тілге де математика жағынан келіп, тілдік бірліктердің сандық өлшемін есептеп, оны алгоритмдік негізде жүйелеуге, мәтінді электронды есептеуіш машина арқылы қарастырып, аударма жасау ісін де компьютерлік техника көмегімен жүзеге асыруға бағытталған жаңа ғылыми сала ретінде «қолданбалы тіл білімі» ғылымының аясында «математикалық лингвистика», «статистикалық лингвистика» деп түрліше аталған салаға көп үлес қосты. «Статистикалық лингвистика» - тілдің грамматикалық категорияларын, тілдегі барлық деректерді сандық тұрғыда тексеріп, тіл элементтерін өлшеудің сандық мәселелерімен айналысатын қолданбалы тіл білімінің бір жаңа саласы. Тілдегі жиілік сөздіктердің түрлерін, кері әліпби-жиілік сөздік, сөзнұсқағыш әліпби-жиілік сөздік, мәтін мен оның жиілік сөздігі бірліктерімен арақатынасы, сөздерді компьютер арқылы алудың біріккен және іріленген алгоритмін жасау, цифр заңы және оны қазақ мәтіні бойынша түзілген жиілік сөздіктерге қолдану, мәтін және оның жиілік сөздігі ішіндегі сөздің ақпараттық сипаттамасын беру, лингвистикалық болжамды тексеру критерийін анықтау, т.б. мәселелерді қарастырады. Ғалымның осы статистика мәселесі жөнінде жазған оқулығы бүгінде жастардың игілігіне айналды. Қазақ цифрлық тіл білімін қалыптастыруда ғалым А.Қ.Жұбанов еңбектерінің маңызы зор. Асқар Құдайбергенұлы өзінің зерттеу нәтижелерін ғалым шәкірті А. Жаңабековамен бірлесіп жазған «Корпустық лингвистика» атты монографиясында баяндады.

Көпшілікке жете таныс емес «формалды логика» дегенді тіл ғылымына қарай бұру, қазақ тілін зерттеуде математикалық әдістерді қолдануда, сол арқылы «машиналық аударма» жасаумен айналысатын ғылыми саланың дүниеге келіп, оның статистика, формалды модельдер, мәтін лингвистикасы, қолданбалы лингвистика, компьютерлік лингвистика, корпустық лингвистика деген атаулармен дамуында осы бағыттың алғашқы мамандардың бірі ретінде Асқар Жұбановтың көп еңбегі сіңген еді [7]. Қазіргі таңда қазақ тіл білімінде аталған саланың сандық технологиялармен үндесе жаңа қырынан дами бастағанын ескерсек, Асқар Жұбанов еңбектерінің заман көшімен бірге ілесіп,

жаңа леппен дамып бара жатқанын көріп, ғалымның осы жаңа саланың алғашқы бастаушылардың бірі ғана емес, оны әрі қарай алып барушы да болғанын мақтан етеміз.

Қазіргі ғылыми-техникалық үдерістер заманында ақпарат көлемінің бұрын-соңды болмаған дәрежеде артуына байланысты қажетті мәліметтерді тез тауып алу бағытындағы ізденістер Асқар Құдайбергенұлының компьютерлік лингвистика саласындағы зерттеулерінде өз шешімін тауып, ақпаратты іздестіру, оны табу әрекеттері, аталған қызметтерді жүзеге асыратын құралдары мен әдістері, яғни ішкі жүйелерді жабдықтау түрлері, ақпарат іздестіру тілінің грамматикасы, қазақ тілінің компьютерлік қорын құрастыру, т.б. теориялық мәселелер қарастырылды. Бүгінгі таңда осы аталған саланың ғылым қуған жас мамандары Асқар Құдайбергенұлының зерттеулері арқылы корпустық лингвистиканың ғылыми негіздерімен танысып, корпустық технологиялардың мәнін түсініп, корпустармен жұмыс істеу дағдысын меңгеріп жатыр. Ғалым Асқар Жұбановтың жетекшілігімен қазақ тілінің жиілік сөздіктері де шығарылып, корпустық лингвистиканың жас мамандары да ғылыми жетістіктерімен тілімізді жаңа бағытта зерттеуге үлес қосып келеді [8]. «Корпустық лингвистика компьютерлік технологияларды қолдана отырып, тілдік мәліметтердің лингвистикалық корпусын құрастыру мен оны қолданудың жалпы принциптерін зерттеумен айналысады. Ол мынадай үш түрлі тәсілді қолданады: 1. Корпус ішінен тілге қатысты мәліметтерді автоматты түрде таңдап алу; ақпаратты өңдеу; өңделген мәліметтерді тексеру және оларға түсініктеме беру», -деп түсіндірген еді [9,17]. Ғалымдардың көрсетуіне қарағанда, осы тәсілдер алдағы уақытта да жан-жақты зерттеулермен жалғаса бермек.

Қазақтың «тектілік» деген түсінігін дәлелдеп, халқымыздың мақтанышына айналған «Жұбановтар әулеті» деген қымбат атты жоғары ұстаған ғалым ағамыз Асқар Жұбанов өзінің көзі тірісінде әке-шешесінің туған жері Ақтөбе, Мұғалжар өлкесінің жұртшылығына сыйлы, әкесінің есімін иеленген Құдайберген Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университетінің профессор-оқытушыларына жақсы таныс, тығыз қарым – қатынас орната білген ардақты азамат еді. Университеттің ғылыми-педагогикалық өміріне өзінің ғылыми ақыл-кеңестерімен қол ұшын беріп, жастардың ғылыми шығармашылығына қолдау көрсетіп жүретін. Асекең университет жастарымен келген сайын кездесіп, оларға ғылыми тұрғыда ағалық, аталық ақылын айтып, қазіргідей жастарға барлық жағдайлар жасалып жатқан кезеңде қиындықтан қашпай еңбектенуге, оқу-білімге зейін салып, ғылыммен шұғылдануға шақырушы еді. Сондай кездесулердің бірінде: «Өмірдің жақсы да, жаман да жақтарын басымнан кешірдім, бірақ оның қиын тұстарының бәрі де әкемнің нақақтан «халық жауы» аталуымен

салыстырғанда түк те емес», - деп, өткен күндерді еске ала отырып, бақытты заманның бақытты жастарына батасын беріп, университетіміздің жақсы істеріне куә болып, жеткен биіктеріне балаша мәз болып отыратын... Ақтөбе жеріне әр келген сайын университеттің қазіргі білім беру ісіндегі заман талаптарына сай жұмыс жүргізіп, көш басындағы алдыңғы оқу орындары қатарынан көрініп келе жатқанына қуанып, өзінің ғалымдық, азаматтық келбетімен білімді жастарға рухани күш сыйлайтын. Университетте «Жұбановтану» саласындағы жас зерттеушілерге де да бағыт-бағдар беріп отыратын. Жұбанов Асқар Құдайбергенұлы өзінің ғалымдық еңбегі үшін «Қазақстан Республикасының ғылымын дамытуға сіңірген еңбегі үшін» (2013) медалі, Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті Ғылыми кеңесінің шешімімен «Жұбанов» медалімен (27.11.2017 ж. №3 хаттама), Қазақстан Республикасының «Құрмет грамотасы» (5.12.2017 ж.) , «Қазақстан Республикасының ғылымын дамытуға сіңірген еңбегі үшін» (2017) медалі, «Еңбек ардагері» медалімен (2018) марапатталды. Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институты Қолданбалы лингвистика бөлімінде тапжылмай көп жылдар бойы меңгерушілік қызмет атқараған профессор Асқар Құдайбергенұлы Жұбанов Қолданбалы лингвистика саласының Статоллингвистика, Формалды модельдеу, Компьютерлік лингвистика сияқты салалары бойынша зерттеулер жүргізе жүріп, және осы салалар бойынша Жоғары оқу орындарында дәріс бере жүріп, Қазақ тілінің ұлттық корпусын жасау қажеттігін де ертеден-ақ көрегендікпен аңғарған болатын.

Мұны ғалым А.Жұбановтың: «Әлемдік корпуслық лингвистиканың даму сипаты – ұлттық толық мәтіндерді арнайы зерттеу нысаны етіп алуды қажет етуде. Қазақ мәтіндерінің стилдік, құрылымдық, мағыналық, функционалдық және т.б. сипаттарын анықтау өзекті мәселелердің бірі болып отыр. Сондықтан автоматтанған қазақ тіліндегі мәтіндер корпусының компьютер-лік базасын құру да ғылыми және практикалық жағынан аса құнды мәселе», – деуінен көреміз. Қолданбалы лингвистика бөлімінің зерттеу бағытын осы мәселеге бұрды.

Цифрлы технологияларды қолдану арқылы тілдік материалдарды автоматтандыру маңыздылығы бүгінде тіл білімінің «Компьютерлік лингвистика», оның ішінде «Корпуслық лингвистика» сияқты салаларының дамуына, қалыптасуына мүмкіндік берді.

Жалпы қазақ тілінің ұлттық корпусын құрастыру мәселесі жиілік сөздік құрастыру, картотекадан басталған еді. Бүгінде бұл іспен Мақсатты қаржыландыру жобасы аясында А.Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институт ұжымы айналысып келеді. Бұл Ұлттық корпус мәселесінде ғалым А.Қ. Жұбанов корпусарды бөліп, жіктеп қарастырған болатын. Соның бірі,

қолданбалы лингвистика бөлімі айналысып отырған параллель корпусы бар, тарихи корпус, іскери, ресми және т.б. осындай ішкорпустармен қоса Асқар Жұбанов айтып кеткендей қазіргі баспа ісін автоматтандыру, яғни, бұл да корпусның бір бөлігіне кіретін маңызды мәселелер екенін, сол уақытта 2013 жылдары «Компьютерлік лингвистикаға кіріспе» атты еңбегін шығарып, оның бір тарауына «баспа ісін автоматтандырудың лингвистикалық негіздері» деп кезеңдерге бөліп қарастырып кеткен болатын.

Қорыта айтқанда, қазақ тіл білімі ғылымының жарық жұлдызы атанған Құдайберген Жұбановтың даңқына сай ұл болып, «Әкеден ұл тумас па, әке жолын қумас па?» деп дана қазақтың әр қариясы арман еткендей ғылымдағы толағай табыстарымен танылған Жұбанов Асқар Құдайбергенұлының артында ғылыми мол мұрасы, жоғары оқу орындарына арналған оқу құралдары, үлгі-өнеге берген өзінің ізін қуған талантты шәкірттері қалды. Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институтының бас ғылыми қызметкері ретінде зерттеу жүргізен корпуслық лингвистика саласындағы ғылыми еңбектері кейінгі ұрпаққа рухани мол мұра деп білеміз.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Жұбанов А.Қ., Жаңабекова А.Ә. Корпустық лингвистика «Қазақ тілі» баспасы, – Алматы, 2017.
 2. «Құдайберген Жұбанов және қазақ совет тіл білімі». - Алматы: «Ғылым», 1990. -368 б.
 3. Құдайберген Жұбанов. (Ұлы дала тұлғалары). (жалпы редакциясын басқарған ф.ғ.д., профессор М.Малбақов). – Алматы: «Шафран» ЖШС, 2013.- 528 б.
 4. Оразбаева Ф.Ш. Жұбанов тағылымының ұлағаты // «Жұбанов тағылымы-IX» дәстүрлі халықаралық ғылыми конференция материалдары жинағы. - Ақтөбе: Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе ӨМУ, 2017.- 5-9- б.
 5. Жұбанов А.Қ. Қолданбалы лингвистика: Қазақ тілінің статистикасы. Оқу құралы – Алматы: «Қазақ университеті», 2007. -210 б.
 6. Жұбанов А.Қ. Компьютерлік лингвистикаға кіріспе: Оқу құралы – Алматы: «КИЕ лингвоелтану инновациялық орталығы», 2013. -204 б.
 7. Жұбанов, А. Қ. Қолданбалы лингвистика: формалды модельдер : Оқу құралы. - Алматы : Қазақ университеті, 2006. - 280 б.
 8. Жұбанов А., Жаңабекова А., Б.Д. Карбозова, А.Қ. Қожахметова Қазақ тілінің жиілік сөздігі. –Алматы. «Қазақ тілі» баспасы, 2016. – 792 б.
- Жұбанов А., Жаңабекова А. Корпустық лингвистика. - Алматы: «Қазақ тілі» баспасы, 2017. - 336 б.